فیلەسوفی ناو بەرمیل "دیۆجینیس" ی سەگ.. و: هاوڕێ خالید

جارێکیان ئەسکەندەری مەکدۆنی پرسیاری لە دیۆجینیس کرد کە بۆچی لەبەردەم گۆڕستانی شاهانە وەستاوە؟
ئەو وەڵامی دایەوە..... ئەمە هەموو چیرۆکی دیۆجینسی فیلەسوفە، کە وەک سواکەرێک بە جل و بەرگێکی پیس دەژیا.
دیۆجینیس چەکی دەستی دارێک بوو، شاڵاوی بە هەر کەسێک دەبرد کە لەی نزیک بووبایەوە، ئەواران پەنای بە بەرمیلێک دەبرد. شەهرستانی لە "المهل و النهل" دەربارەی ئەو گوتوێتی ئەو بە "ئەو دانا، بەخشندە، توند و تیژ بوو، هیچ شتێکی نە کەی و نەیبردەوە بە ماڵەوە." ئەم وتارە باسی یەکێک لە سەرسوهێنەرترین فیلەسوفەکان دەکات.
دیۆجینیس (412-323 پ.ز)، هاوسەردەمی ئەفلاتون و ئەرستۆ و قوتابی سوقرات بوو، فیلەسووفێکی بە ماڵ بوو. یەکێک بوو لە پێشەنگەکانی قوتابخانەی (سینیکا-قوتابخانەی سەگییەکان). ئەو لە بەرمیلێکدا دەژیا و لە ڕۆژی ڕووناکدا لە دەروبەری ئەسینا فانۆسێک هەڵدەگرت و بەدوای پیاوی ڕاستەقینەدا دەگەڕا... بە ئەو بەشکەترین پیاو ئەو کەسانەن کە " ڕقیان لە سامان و شکۆ و خۆشییە و بەسەر هەژاری و پەنهانی و ئازار و مردندا زاڵ دەبن." دیۆجینیس لەژیانی خۆیدا هەوڵیدا پڕۆنسیپی (خۆ-بەزاندن) پیادەبکات بۆیە وەک سواکردن و خۆتن لەگەڵ وی پەرستگاکاندا ژیاوە و جلی دراوی لەبەرکردووە و بەوای وابوو کە هەژاری یارمەتی فیلەسوف دەدات و فێری دەکات نەک کتێبەکان. شوێن قوتابخانەی ڕەشبینی دەکەوێت کە پشت بە سروشت دەبەستن لە هەموو شتێکدا بە بنەماکان دەگەیەنێ . ئەو کردەوانە پشتگوێ دەخەن کە خەڵکی ئاسایی ئەنجامی دەدەن. ئەو ڕەفتارانەی کە خەڵکی ڕاستەقینە دەکەنە ئاژەڵی سیرک کەواتە زەرەک لەقازانج و فریودانکاری ئەم جیهانە ڕەتدەکەنەوە. ژان مانوێل ڕەبینە لە کتێبەکەی دیگێنسدا کە لە ساڵی 2020 دا باوکراوەتەوە دەنوسێت: دیۆجینیس وەک سەگێکی سەرلەشواو لەسەر دەستی هاوچەرخەکانی ژیاوە، بەهام بەپچەوانەی ئاژەڵ، ئەم سواکردنە هەڵبژاردنێکی گریمانەیی بووگوزارشتکردن بوو لە پێبردن و زانینی دەربارەی ژیانی هەژاران لەو کاتەدا. کە ئەمە بنەما فەلسەفیی هەبوو. ڕەبینە

ئەوەشی زیاد کرد کە دیجینیس بە هیچ شێوەیەک بیری لە سوانکردن نەدەکردەوە و بە دوای ئەوەدا دەگەڕا کە چی ڕاست بوو چونکە لە بەرامبەر ئەو شتەی پێی دراوە بە ئامۆژگارییە فەلسەفییەکانی خزمەتی کردووە (…). بەڵام لە بارەی دەرکەوتنی ڕوخساری ڕاستەقینەی لە ژمارەیەک پەیکەردا دڵنیگی داوەتەوە، لە ساڵی 2006 لە شاری سینێپ شوێنی لەدایک بوونی، بە چرایەک لە دەستیدا وەستاوە بە ڕێشکی درێژ و کەشکی ڕوونەوە، جلی پشتەی لەبەردایە کە سەگەکەی لە تەنیشتیەوە دەرکەوتووە. ئەم وێنەیە لە سەر دراوەکی برەنزیش دەزراوەتەوە کە لە دەوروبەری 100ی زایینی لێیدراوە.
ئەسکەندەری مەکدەنی جارێک پرسیاری لە دیجینیس کرد کە بچێ لەبەردەم مەزاری شاهانە وەستاوە ؟ دیجینیس وەڵامی دایەوە کە تەڕامانم لە ئەسکی پاشاکان دەکرد و هیچ جیاوازییەکم لەنێوان ئەوان و ئەسکی کێلەکان و تەنانەت ئەسکەکانی سەگێکی مردوودا نەدەزیەوە …
ئەو وێنەی ژیانی دیجینیس کە لە بەرمیلەکدا بەرجەستە کراوە… بەناوبانگترین وێنەیە کاتێک قسە لەسەر ئەم فەیلەسوفە دەکرێت ئەم وێنەیە بەردەستە کە لە پەیکەر و کاری هونەریش بەرجەستە کراوە و دیارترین وێنەی وێنەکێش و پەیکەرتاشی فەڕەنسی Jean-Léon Gérôme کە لە ساڵی 1860دا کێشراوە و ئەو فەیلەسوفە وێنا دەکات. لە بەرمیلەکدا و فانەسکی بەدەستەوەیە و چوار سەگ لێیەوە دەڕوانن.
بەڵام ئایا بەڕاستی دیجینیس لە بەرمیلەکدا ژیاوە؟
ژان مانوێل روبینە دەڵێت: "فەڕەنسی گەورە هەیە، بەرمیل لە سەردەمی دیگەنسی فەیلەسووفدا بوونی نەبووە، بەیە کەنترین پاشماوەی بەرمیلی دەزراوە لە تەڵاییەکاندا واتا لە (ڕووبەڕە دەریاییەکان) دەزراوەتەوە. کە دەگەڕێتەوە بە شوێنەوارەکانی سەدەی یەکەمی پ.ز، هەندێک سەرچاوەکان ئاماژە بەوە دەکەن سەرەڕای چەند شوێنەوارێکی کەنی (ئەیەنیا) " لە شەڕەکانیی (گال) (لە نێوان 58 و 50 پ.ز) و شەڕی ناوخۆی قەیسەری (لە نێوان 49-45 پ.ز) دەرکەوتووە. ئەسەی فەڕەکە لە خراپ وەرگەڕانەوە هاتێتە ناو دەقەکان کە لە دەقە لەسەنەکەدا وشەی (Pithos) وەرگەڕدراوە بە بەرمیل کە نادروستە چونکە وشەکە واتای گەزەی سیرامیکی گەورە دەگەیەنێت…
دیجینیس ئەسینای بەجێهێشت بە ئەوەی لە کەرینسیان نیشتەجێ بێت، کە یەکێک لەو شارە گەورانە بوو لەگەڵ ئەسینا لە پێشبڕکێ دابوو ، لە گرنگترین ئەقڵ و گفتوگۆکان پێیوەستبوو
لە ساڵی 336 ز.پ. ز پاشای مەکدونیا، سێیەم ئەسکەندەری گەورە ، چوو بۆ کەرینسیان، لەوێ چاوی بە دیجینیس کەوت، کە لە ناو بەتاڵی بەرمیلە داپشراوەکەی دانیشتبوو و لێی نزیک بوویەوە. وتووێژێکی

لەگەڵ کرد . کە لە کتێبخانەی مێژوو و فەلسەفەدا بە ناوبانگی سەرتاسەری ئەسکەندەر بە دیۆجینێسی وت:
من ئەسکەندەری مەکدۆنی گەورەم
دیۆجینێس بە هێمنی و بە دڵنیاییەوە وتی: من دیۆجینێسی سەگم
لەرە پاشا لە دیۆجینێسی نزیک بوویەوە و گوتی:

- دەبینم کە پێویستت بە زێر شت هەیە و خۆشحاڵم کە یارمەتیت دەدەم، داوا بکە ، هەموو شتێکت پێ دەدەم کە دەتەوێت.
دیۆجینێس وەڵامی دایەوە: بەڵێ، بەڵام هەتاوەکەم لەمەگرە.

ئەسکەندەرسەرسام بوو بە کاردانەوەکەی و سەرسامی بە لووتبەرزی و گەورەیی خۆی کرد و بە شۆنکەوتوانی گوت کە گاڵتەیان بە فەیلەسوف کردووە: ئەم بەرمیلە پڕە لە دانایی و ئەگەر ئەسکەندەرگەورە نەبووام، حەزم دەکرد دیۆجینێس بم. وتووێژی دیۆجینێس لەگەڵ ئەلکساندەر مەزن بوو بە یەکێک لە گرنگترین گفتوگۆکانی مێژووی فەلسەفی دیۆجینێس دەیزانی کە داگیرکەرێکە فەرمانڕەوای گەورەترین ئیمپراتۆریەتی سەردەمی خۆیەتی، بەڵام ئیهانەکردنەکەی بە پیاوانی دەسەڵات و پارە و هەیبەتی وای لێکرد کە زێر بەرانە دەری ببڕێت....
ئەسکەندەری کە هەوڵی دەدا بگاتە کۆتایی جیهان و دەریای گەورەی دەرەوە" و لە ساڵی 326 پ.ز هیندستانی داگیرکرد و پاشان دەستی کرد بە چەند هەڵمەتێکی سەربازی کە تێیدا هەمووی بردەوە و چووە ناو نیمچەدوورگەی عەرەبی و بابل و میسرەوە دەوڵەت و دامودەزگا و فەرمانڕەواکانی کە نایاندەویست چاپیان بکەن، چونکە هێزێک نیسک لەگەڵ ڕەبوارێک دەخوات و پێی دڵەت ئەگەر پاشاکانم دادگایی کرد، من نیسک ناخەم و دیۆجینێس گاڵتەی پێ کرد و گوتی ئەگەر نیسک بخەم، ئەوا پاشاکانم دادگایی ناکەم.
وتووێژەکەی مێژوویەکەی دیۆجینێس لەگەڵ ئەسکەندەری مەزن بە یەکێک لە گرنگترین وتووێژەکان لە فەلسەفیەکان دادەنرێت. بابەتی چەندین کاری ئەدەبی و هونەری بوو بە درێژایی سەردەمەکان و یەکێکە لە گرنگترین بەڵگەکانی بە گومانی دیۆجینێس بە دەسەڵات و سامان و هەیبەت و باوەڕی ئەو کە دانایی تەنیا بە ئازادی و نزیک بوونەوەی سروشت و خودکفایی بەدەست دێت بە زگاربوون لە خواستەکان و شادمانی و یەکسانکردنی خەڵک و لەبەرچاوگرتنی خەڵکی گەستانی پاشایەتیش وەڵامی دایەوە کە لە سەر ئەسکی پاشاکان بیری لە دەکاتەوە کە هیچ جیاوازییەکی لەنێوان ئەوان و ئەسکی کێلەکان و تەنانەت ئەسکەکانی سەگێکی مردووەدا نەکردووە و مردنی سەگێک هیچ

جیاوازییەکی لەگەڵ کەسێکی ستەمکاردا نییە.

جارێکیان ئەسکەندەری مەکدونی لەبەردەم قەڵابالغێکدا تێپەڕی، هەموو سوژدەیان بە بەرد جگەلە دیجینەس، لە ئەسپەکەی هاتە خوارەوەو چوو بۆ لای و لێی پرسی: "تۆ من ناناسیت؟ دیجینەس گوتی: تۆ دەناسم، پاشاش گوتی: ناترسیت لە لووت بەرزیت ؟ دیجینەس وەڵامی دایەوە، بەڵام زانینی وشکانی لە هەر کوێیەک کە هەبن، ئەوە نیشتمانمە، ئەسکەندەر پێکەنی کە بەدوای بیری دیجینی دەگەڕا و بیرکردنەوەکەی بەرز نزخاند.
ناکۆکی زۆر هەیە سەبارەت بە هەڵکاری مردنی دیجینەس هەندێک لە هاوسەردەمکانی ڕایانگەیاند کە هەناسەی تا مردن هەڵگرتووە و گوتراوە بەهەی ئەکتێپە خاوکەیەوە نەخۆش بووە، هەروەها گوتراوە کە بەهەی هەندێک سەگی ڕەبیدەوە مردووە و وتراوە تارمەکەی لە دیوارەکانی شار فڕێداوە بە کوشتنی ئاژەڵە کوێیەکان لەسەر جەستەی کاتێک مرد، هەوادارانی پێیکارێکی برەنزیان لەسەر گۆڕەکەی دروست کرد، کە تێیدا هاتووە: "دیگینی شکەی تۆ نەمر دەمێنێتەوە، ئەوە نیشانتان دا کە پیاوان بە خێیان بەس، منیش ئاماژەم بە کورتترین ڕێگا بە بەختەوەری کردووە".

-_____

پەراوێز..

- فەلسەفەی سینیکیزم Cynicism: ڕەبازێکی فەلسەفییە کە لە سەدەی 4ی پ.ز دا فەیلەسوفی یۆنانی ئەنتیسەنس Antisthenses ی شوێنکەوتووی سوکرات، دایمەزراوە. ئەم فەلسەفەیە ئەوە دەزانێت کە ئەو کەسە دانایە کە لە سامان و هەیبەت و هەموو ئارەزوو و مەیلەکانی ژیان بە پووچ سەیر دەکات و پابەند نییە بە هیچ پابەندییەک، بەرامبەر بە کەمەگا، دووڕەت یان خۆزان.
- ئەسکەندەری گەورەی مەکدونیا لە نێوان 336-323 پ.ز. ژیاوە

ناسیونالیزم و ڕگۆیشکانی یان بنەماو پایەکانی-2- نووسینی: عەتا قەرەداخی

(٢-٥)

دەشێت ئایین ببێتە پایەیەکی ناسیونالیزم، بەڵام ئایا سروشتی ئەو ناسیونالیزمە چۆن دەبێت کە ئایین وەکو بیرێکی داخراو ببێتە پایەیەکی سەرەکی و چالاک و کارا تێیدا؟ ئایا ئەو دەوڵەتانەی کە بەرهەمی ناسیونالیزمی ئایینین، یان ئایین پایەیەکی بەهێزی ناسیونالیزمەکەیانە لە ڕووی دیموکراسی و ماف و ئازادیەکانەوە چ جۆرە دەوڵەتێکن؟
ئەوەی بە ناوی دەوڵەتی ناسیونالیزمی ئایینیەوە لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاست و هەندێ شوێنی تر دەبینرێت، ئەوە دەوڵەتی نەتەوەیی ڕووپۆشکراون بە ئایدیۆلۆجیای ئایینی و هەردوو ڕگەزی ئیتنیک و ئایین بە داخراوی مامەڵەیان لەتەکدا کراوەو فاشیزمی نەتەوەیی ئایینیان بەرهەمهێناوە. بەگشتی دەوڵەتانی عەرەبی ئەگەرچی پێشتر هەندێکیان ئیدیعای عیلمانیەتیان دەکرد، بەڵام لە سەرەتای دەیەی دووەمی سەدەی بیست و یەکەوە لە ئەنجامی ئەو خێپیشاندانانەی کە ناوی بەهاری عەرەبییان لەخۆیان نابوو، هەندێ لە دەسەڵاتدارەکانیان گەیی، بەڵام لە خراپترەوە بە خراپترین و ئەو ڕووکەشە بەناو عیلمانیەش نەماو بەتەواوی بوون بە دەوڵەتی ناسیونالیزمی ئیتنیکی ئایینی، کە ئاشکرایە کەردنەوەی دوو ڕەگەز یان دوو پایەی وەکو ئیتنیک و ئایین پێکەوە خراپترین جۆری داخستن پێکدەهێنێت بە تایبەتی لەو کەمەگایانەدا کە بە پێشەسازیکردن و بڵاربوون بە سروشتی دروستنەبوون. لە راستیدا ناسیونالیزم لە دوو سەرچاوەوە دروستبووە، یەکەمیان سەرچاوەی خوێن، واتە خوێن و دەمار کە گوهەری داخراوی ئیتنیکن، لەگەڵ پایەی دووەم کە گێشتنی هەست و ئایدیۆلۆجیای ناسیونالیزمە بەم کەمەگایانە لە ڕێگای داگیرکردن و کۆنیالیزمی ڕژئاواوە.

هەروەک گێشتنی کۆنیالیزمی ڕژئاواو هەژموونکردنی بەسەر ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا لە مێژوویەکی درێنگتردا لەچاو گێشتنیدا بە ئەمریکاو ئەفریقا و تەنانەت ڕژهەڵاتی ئاسیادا، دەوری هەبووە لەسەر سروشتی دەرکەوتنی ناسیونالیزم لەم ڕووبەرە جوگرافیەدا بە

کوردستانیشەوە. لەبەرئەوە کۆمۆنیالیستی ئەوروپی زووتر گەیشتە ئەمریکا، هەم شێوەی پیشەسازی لە ئەمریکا زووتر روویداو، هەم ناسیونالیزمی ئەمریکی پێش ناسیونالیزمی ئاسیایی و ئەفریقایی دروستبوو، دەرکەوت. کۆمۆنیالیزمی بەریتانی لە ئاسیادا زووتر گەیشتە هیند، ناسیونالیزمی هیندی زووتر لە چاو وڵاتانی تری ئاسیادا گەشەی کرد. واتە هەکارێکی تری سەرکی دەرکەوتنی ناسیونالیزمێکی نەبەکام لە ئاسیاو ئەفریقادا رۆڵی کۆمۆنیالیکردنی ئەم وڵاتانە بوو لە لایەن ئەوروپاوە.

وەکو پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد، ناسیونالیزمی ئایینی دوژمنی سەرسەختی دووەتی نەتەوەیە، ئەگەر ئەو دووەتە نەتەوەییە بەرهەمی شێوەی پیشەسازی و دەرکەوتنی چینی ناوەند بێت، چونکە یەکێک لە بەرهەم و هەم هەکارە سەرەکیەکانی شێوەی پیشەسازی دەرکەوتنی چینی ناوەند و دروستبوونی دووەتی نەتەوەیە. لە راستیدا دەرکەوتنی کۆمۆنیالیزم و کۆمۆنیالیست پەیوەندیەکی رەتنەکراوەی بە دروستبوونی دووەتی نەتەوە هەیە لە رۆژئاوا. واتە کۆمۆنیالیزم دەرئەنجامی دروستبوونی دووەتی نەتەوەیە. واتە پرسەسی کۆمۆنیالیزم لە دوای دەرکەوتنی دووەتی نەتەوە دەست پێدەکات لە پێناوی فراوانکردنی هەژموون و دەسەڵات و دەزینەوەی سەرچاوەی ئابووریدا.
ناسیونالیزم وەکو ئایدیۆلۆجیای دووەتی نەتەوە یان وەکو دەسەزی و خەترخانکردن بۆ بەرژەوەندییەکانی نەتەوەو دانانی ئەو بەرژەوەندییانە لە سەرووی هەموو بەرژەوەندییەکی ترەوە پێناسەکرا. لەگەڵ ڕەیشتنی کاتدا لە سەرهەڵدانی ناسیونالیزمەوە، ڕەهەندو مەودای پەرەسەندن و پتەوبوونی ناسیونالیزم وەکو چەمکێک زیاتر فراوان بووەو مانای دیارو ئاشکرای وەرگرتووە. لەم بارەیەوە ئەنتەنی دی سمیس دەڵێت: ناسیونالیزم پرسەسی پێکهاتن یان گەشەکردنی نەتەوەیە، بەها، یان هوشیاری سەربە نەتەوە بوونە، زمان و سیمبۆلیزمی نەتەوەو بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و سیاسی بەناوی نەتەوەوە بیروباوەڕ، یان ئایدیۆلۆجیای نەتەوە، لە هەردوو ئاستی گشتی و تایبەتیدا دەگرێتەوە(٩). ئەگەر سەرنجی ئەم مانایانە بدەین کە ئەنتەنی دی سمیس باسیان دەکات، ئەوا بۆمان دەردەکەوێت کە ناسیونالیزم لە سەدەی نۆزدەیەمەوە ئەم مانایانەی وەرگرتووە، کە بە ئاشکرا دەبینرێت کەی ماناکانی ناسیونالیزم پەیوەستن بە نەتەوەوە. لە ئاستی یەکەمدا وەکو گرنگترین مانایەک کە ناسیونالیزم وەریبگرێت کە وەکو ئەرکی سەرەکی ناسیونالیزمیش لە ڕوانگەی مەدەرنیتەوە دیاریکراوە، پێکهاتنی نەتەوەیە. ئەمەش ئەوە

دۆگمەیەنێت یەکێک لە خاستە سەرکی و یەکەمەکانی ناسیونالیزم بنیادنان و پێکهێنانی نەتەوەیەو بەدوای ئاوەشدا گۆشپێدان و پەرەپێدانی نەتەوە دێت. هەروەک مانایەکی تری گرنگ کە ناسیونالیزم وەری دەگرێت ئامادەکردن و پەرەپێدانی ئاستی هوشیاری ئەندامانی کۆمەڵ، یان نەتەوەیە بە ئاستی گەیشتن بە دروستبوونی پێویستبوونی بەهێز بە نەتەوەو کە ئاوەش بە سەربەنەتەوەبوون یان ئینتیمای نەتەوەیی ناودەبرێت. ناسیونالیزم وەکو ئایدیۆلۆجیایەک کە سەرئەنجام ئایدیۆلۆجیایەکی جەماوەریە، بەتەواوی بارگاوی دەبێت بە مانای سەربەخۆیی نەتەوە بوون، کە ئاوەش لە ئاستی قوڵدا مانای بوونی هەزمکی پتەوە بە بەکردارکردنی پرەنسیپی سەربەخۆیی بوون و گواستنەوەی لە تەنیا رایەڵەیەکی مەعنەویەوە بە پێویستبوونەکی پیادەکراوی واقیعی بینراو. ناسیونالیزم هەرچەن جێخت دەکاتە سەر زمانی دایک و سیمبۆڵیان هەمای نەتەوە، لە هەمان کاتدا مانای ئەم رەگەزانە لە خەیدا کەدەکاتەوە. هەروەها ناسیونالیزم وەکو چەمک و وەکو زاراوە مانای بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و سیاسی وەردەگرێت. هەروەها لە خەیشیدا، لە رووەکی تریەوە وەکو ئایدیۆلۆژیای بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی سیاسی جەماوەریی سەیر دەکرێت و هەر لەو رووەشەوە ناسیونالیزم چەن وەکو ئایدیۆلۆجیای دەوڵەتی نەتەوە سەیردەکرێت، بە هەمان شێوە مانای ئایدیۆلۆجیای نەتەوەش لەخەیدا کەدەکاتەوە. ئەمەش ئاوە دۆگمەیەنێت کە ..ناسیونالیزم بە مانا نەتەوەییەکان و بە بیرو بە مەعریفەی نەتەوەیی بارگاویی کراوە(١٠).

سەرباری مەترسی ئاوەی کە ناسیونالیزم بگەیەنێت بە رەگەزپەرستی و فاشیزم، بەڵام روانینی تریش هەیە کە بە ئاراستەیەکی تەواو پێچەوانە سەیری ناسیونالیزم دەکات و پێوایە کە رۆڵی گرنگ دەبینێت لە بنیادنانی کۆمەڵگەی باش و تەنانەت کاریگەری لەسەر رەفتاری تاکەکان دەبێت بە ئاراستەی باش. بەندینکت ئەندرسەن لە گفتوگۆیەکیدا باسی ئاوە دەکات کە.. ئاو ناسیونالیزمی بەلاوە پەسەندە چونکە ئەم چەمکە وەکو دیدو وەکو ئایدیۆلۆجیا بەشداری دەکات لە پێکهێنانی کۆمەڵگەیەکی باشداو وا لەخەڵک دەکات باشتر رەفتار بکەن چونکە ئاوان دەبنە ئەندام لە کۆمەڵگەیەکدا (١١). لەڕەدا ناڕاستەوخۆ و لە پشتی ئەم بۆچوونەوە ئاو تەروانینە ئامادەیە کە ناسیونالیزم رۆڵ دەبینێت لە پێکهێنانی کۆمەڵگەدا، کۆمەڵگەیەک کە سەربەبوون یان پێویستبوونی تاکەکانی بە سیستەمی ئاو کۆمەڵگەیەوە پتەوو بەهەزبەت و هەڵسوکەوتی ئەندامانی کۆمەڵگە لە چوارچێوەیەکی رێکخراودا بێت و بە پێی رێساو نەریتی کۆمەڵایەتی ئاو کۆمەڵگایە بێت. دیارە ئاو کۆمەڵگایەی ناسیونالیزم وای لە

بکات ببێتە کۆمەڵگایەکی باش، کۆمەڵگای دوای دروستبوونی دەوڵەتی نەتەوەیە، کە ئاوێش دەبە بەلایەنی کەمەوە بووبێتە کۆمەڵگایەکی پیشەسازی و لۆگۆ ئاوەشدا کەلتوری ئاو کۆمەڵگایە دروست بووبێت. هاوشانی بەپیشەسازیبوون دەبە بەشاریبوون گەیشتبێتە ئەنجام، کە ئاویش لۆگۆ خەیدا کەلتوری کۆمەڵگەی شار دروست دەکات، کە کەلتوری دروستبوونی تاکەکەسی خاوەن شوناسە. ئاو کۆمەڵگایەی لە دوای دەرکەوتنی ناسیونالیزم و بنیادنانی دەوڵەتی نەتەوەو دروستکردنی نەتەوە دەبینرێت، ئەگەر بەم شێوە سروشتیە دروست بووبێت، ئاوا کۆمەڵگایەکی خاوەن شوناسی مەدەنیە بە کەی خاسەتەکانی کۆمەڵگای مەدەنیەوە. بەیە بە پێویست دەبێت کۆمەڵگایەکی باش بێت و تاکەکانی دەگەڵ ئاستەکی هوشیاری ئاوتە لە رووی کەنستەوە، وابەستە دەبن بە نەریت و رەساکانی کۆمەڵگاکیانەوە، کە یاساو رەسای کۆمەڵگایەکی خاوەن شوناسە لەو رووەوە کە خاوەنی سەروەری خەیاتی و پارەزراوە.

لە پەناسەی ناسیونالیزمدا دوو ئاراستە دەردەکەوێت، کە دیارە ناسیونالیزم زیاتر لە پەناسەیەکی بە کراوە، بەڵام کەی ئاو پەناسانە دابەش دەبن لە نەوان دوو ئاراستەدا، ئاراستەی بابەتی و ئاراستەی نابابەتی، کە یەکەمیان بەلایەنی پەوەدیارەو وەکو دیاردەیەک سەیری ناسیونالیزم دەکات، کە ئاوێش لەو پەناسانەی سەرەوەدا دەبینرێت، بەڵام لەبەرامبەر ئاوەدا پەناسەی نابابەتیش هەیە کە زەر بە خراپی دەوانێتە ناسیونالیزم و لەباشترین باریدا وەکو فاشیزم و نازیزم و کۆمۆنیزمی نەتەوەیی سەیری دەکات و بە دوژمنی مەرقایەتی دەزانێت. واتە لە روانگەی نابابەتیەوە، دەشێت ناسیونالیزم وەها سەیر بکرێت کە هاوبەشە لە ئایدیۆلۆجیای فاشیزم و نازیزم و لە ئایدیۆلۆجیاو دیدی شێوەکانی کۆمۆنیزمدا کە بەگشتی ئەمانە، واتە ئەم سیانە فاشیزم و نازیزم و کۆمۆنیزم دەسەڵاتیان بەسەر مەڕووی سەدەی بیستدا کردووەو بەجگە لەوەی کە لە دوو جەنگی جیهانی گەورەدا بەشکی زەری مەرقایەتیان لەناوبردووە، دیسان لە سنووری دەوڵەتەکانی خەیشیاندا وەکو خراپترین شێوەی سیستەمی ستەمکار بە پەروا مەرقیان کوشتووەو مەرقایەتیان لەناو بردووە. بەشک لە توژرانی بواری کۆمەڵناسی و مێژوو، ناسیونالیزم بە ئایدیۆلۆجیای دەوڵەتی فاشی و رەگەزپەرست دەزانن و لەو روانگەیەوە پەیانوایە فاشیزم و نازیزم و دەوڵەتی کۆمۆنیزمی نەتەوەیی لە نموونەی باڵای ناسیونالیزمن.

بگومان بگشتی روانینی ئانارکیزم بە نەتەوەو ناسیونالیزم و

دەوڵەت ئەوەیە کە نەتەوەو ناسیونالیزم بەڕاو بەدبەختین بەمرۆڤایەتی، چونکە ئاشکرایە ئانارکیزم لە روانگەی ململانێی چینە کۆمەڵایەتیەکانەوە سەیری دنیا دەکات و بەوای بە ململانێ و جیاوازی ئیتنیکی نیەو وەکو دروستکراوی دەستەو چینی دەسەڵات و دەوڵەت سەیری دەکات، بە درۆدان بە ستەمکاری. واتە ئانارکیزم وایدەبینێت کە نەتەوە بوونێکی راستەقینە یان واقیعی نیەو دروستکراوی خەیاڵ و ئەوەی بوونی راستەقینەو واقیعی هەیە چینە کۆمەڵایەتیەکانن و هەر لەبەر ئەوەش ململانێی راستەقینەو خەباتی راستەقینەش بە روانینی ئەو ململانێ و خەباتی چینایەتیە دەزانێت نەک نەتەوایەتی. ئەوەش لەبەر هەکارێکی زۆر سادە کە پێیانوایە لەناو پێکهاتە کۆمەڵایەتیە فرە چینایەتیەکاندا شتێک نیە پێی بگوترێت بژاوەندی هاوبەش، چونکە ناشێت بەرژەوەندی هاوبەش لە نێوان کرێکارو بەرژوادا، لە نێوان هەزی کارو خاوەنی کاردا هەبێت، بەڵکو بەرژەوەندی هاوبەش لە نێوان ئەندامانی چینێکی کۆمەڵایەتیدا هەیەو هەر ئەو بەرژەوەندییانەش یەکێتی چینایەتی دروست دەکەن. بەڵام پێکهاتەی نەتەوە کە لە چینی جیاواز پێکهاتووە نەک بەرژەوەندی هاوبەش لە نێوانیدا نیە، بەڵکو بەرژەوەندییەکانیشیان دژی یەکترە. هەربۆیە هەرگیز یەکێتی نەتەوەیی دروست نابێت، چونکە لەناو ئەو پێکهاتەیەدا هەر چینێکی کۆمەڵایەتی بەدوای بەرژەوەندییەکانی خۆیەوەیە. هەر لەرەوە بە بڕچوونی ئانارکیزم ئەو دروشم، یان ئەرکێ سەرکێی کە ناسیونالیزم دەبە بیگرێتە ئەستۆ و دروستی بکات کە یەکێتی نەتەوەیی، بەجگە لە خەیاڵ هیچی تر نیە. بۆیە ئانارکیزم وایدەبینێت کە ناسیونالیزم بەجگە لە وێرانکاری هیچی تری بە مرۆڤایەتی نەهناوە. بە دەرخستنی روانینی دژە ناسیونالیزم، ئەلبێرت ئانیشتاین دەڵێت: ناسیونالیزم نەخۆشی ئیفلیجیە، سورژیە بە مرۆڤایەتی. هەروەها بەرتراند ڕەسڵ دەڵێت: نیشتیمانیبوون(ناسیونالیزم) ئامادەبوونە بە کوشتن یان بە کوژران لە پێناوی ئامانج یان هەکاری پووچدا. دان فرەد دەڵێت: ناسیونالیزم وەکو ئەلکحول- خواردنەوە- وایە، سەرەتا مەستت دەکات، پاشان کوێرت دەکات، لە کۆتایدا دەتکوژێت(١٢). ئەمەی سەرەوە تەوانینی دژە بە ناسیونالیزم، کە ئەمە بە تیەوانین یان ئاراستەی نابابەتی ناومان برد. راستە ناسیونالیزم وەکو دیاردەیەکی بەهێز لە سەدەی هەژدەیەمەوە دەرکەوتووە، بەڵام هەم ڕەگەری هەبووەو هەم خەیشی ئەگەر بە وریایی مامەڵەی لەگەڵدا نەکرێت دەبێتە دیاردەیەکی دزێو و ناشیرین و سیستەمی فاشیزم و تۆتالیتار بەرهەم دەهێنێت.

جەناسان هەرن باس لەو شێوازانە دەکات کە ناسیونالیزم لەخەیی

دگرەت و ناسیونالیزمیان پێ دەناسرێتەوە کەی ئەو شێوازانەش لەناو پرسەسی گۆشەکردنی ناسیونالیزم و کارکردنی ناسیونالیزمدا بە گەیشتن بە ئامانجی سەرەکی پێکدێن و پەردەسەنن. ئەوانیش بریتین لە: هەستکردن، شوناس، ئایدیالۆجیا، بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و پرسەسی مۆژوویی، کە ئەمانە هاوکات رووددەن(١٣). بەگومان ئەو شێوازانەی هەرن باسیان دەکات دابەاونین لە کۆمەڵگاو لە راستیدا پێوەستن بە شێوەی گۆشەو پەرەسەندنی کۆمەڵایەتیەوە لە هەر کۆمەڵگایەکدا، یان لە چوارچێوەی هەر پێکهاتەیەکی ئیتنیکی یان نەتەوەییدا. هەرن "هەستکردن"ی لە یەکەمدا داناوە، ئەوەش دەستپێکی پرسەسی دەرکەوتن یان بەرەو دەرکەوتنی ناسیونالیزمە. هەستکردنی هەر گروپێکی کۆمەڵایەتی بەخۆی و بە دەوروبەری، کە ئەوەش بەرەو شێوازی دووەم دەڕوات کە پرسی شوناسە. پرسی شوناس لە سادەترین شێوەیدا، پرسیارکردنە دەربارەی خۆ، کە ئەویش لەوەدا بەرجەستە دەبێت کە " من کێم، ئەمە کێین، تە کێیی، ئەوە کێن، ئەویتر کێیە، ئەوانی تر کێن؟ تە و ئیوە و ئەو و ئەوانی تر پێیوەندیتان بە من یان بە ئیمەوە چیە؟" کە ئاشکرایە بنەمای سەرەکی بە دیاریکردنی شوناس جیاوازیە. ئەمەش ئەو قۆناغەیە کە تیایدا هەر گروپ و پێکهاتەیەکی ئیتنیکی یان کۆمەڵایەتی لە پرسەسی بەرەو پێکهاتندا ئەم پرسیارانە لە خۆی دەکات.

ناسیونالیزم کاتێ دەگاتە شێوازی گەیان بە داوی شوناسدا، مانای وایە لە قۆناغی تەنیا هەستکردن تێپەڕیووەو بەرەو قۆناغی هوشیاری دەچێت، کە لەوشەوە ئایدیالۆجیا پێکدێت. ناسیونالیزم وەکو ئایدیالۆجیایەکی جەماوەریی کە لەسەر بنەمای هەستکردن و هوشیاری و بەئاگابوون لەوەی کە ویستەکانی نەتەوە چین و چۆن بە ئاراستەی گەیشتن بەو ویستانە دەجوڵێت، پێکدێت. گەیشتنی ناسیونالیزم بەم ئاستە لەسەر ئاستی کۆمەڵگا یان نەتەوە بنەماکانی یەکبوون نەخش دەکات و شێوەی لەیەکتر نزیکبوونەوەی تاکەکان و هەستکردن بە بوونی یەک بەرژەوەندی دەردەکەوێت، کە بەرژەوەندی هەمووانە، واتە بەرژەوەندی نەتەوە. لەم دەخەدا بەرژەوەندی نەتەوە لە دایک دەبێت و هەموو لە دەوری ئەو بەرژەوەندیە کەدبنەوەو ئامانجی پاراستنی ئەو بەژەوەندیە هاوبەشە جەرەک لە رەکخستنی کۆمەڵایەتی دروست دەکات، کە لەگەڵ رەیشتنی کاتدا دەبێتە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی سیاسی و ئامانجی سەرکی دەردەکەوێت، کە دروستکردنی دەوڵەتی نەتەوەیە. دروستکردنی دەوڵەتی نەتەوەش بە مانای قۆناغێک دێت کە تیایدا پرسەسی بنیادنابی نەتەوە دەستپەدەکات کە پرسەسەکی مۆژوویە و بە گوڕی هەر نەتەوەیەکیش گرنگترین قۆناغ چونکە

قناغی دروستبوون و بنیادنان. راستە لە رووکەشدا جۆرێک لە ریزبەندی لەم چەشنەتی گەشەکردن و شەوازەرگرتنەی ناسیونالیزمدا هەیە، بەڵام لە راستیدا کەی شەوکان بەناو یەکتردا چوون و لە رووی رووداتیشیانەوە وادەردەکەوێت هاوکات روو بدەن. پاشنەرو جوڵانەری هەموو ئەم شەوانەی گەشەکردن بە دروستبوون و دەرکەوتنی ناسیونالیزم لەناو خودی کەمەگاوە بەرهەمدەن و هەزو وزەی جوڵاندن لە پایەو بنەماکانی بەرهەمهینانی ناسیونالیزمەوە وەردەگرن.

نووسینی: عەتا قەرەداخی

فلاشباک/ لە دەفتەری بیرەوەریی رێژانەوە-34.. ستیڤان شەمزینی

بەشی سی و چوار

ئەمە هەواڵی تیرەرکردنی "فرانسە حەریری" پارێزگاری شاری هەولێر بەاوبووەوە. ئەو تیرەریزمەی ئەمە زووتر تارمایییەکیمان ئەبینی و لە نووسەر و چالاکە بەرهەستکارانەوە دەستیپێکرد، ئەمە گەیشتۆتە قوچەکی دەسەاتداران. هەندە ئیانەوە پشوختە یەکێتی تاوانبار بکەن، هەندەکی تر تاوانکە ئەدەنە پەنا دەزگای هەواگریی بەعس، بەڵام هەردوو ئۆگرەکە زەر لاوازن، پەموایە ئیسلامییەکان لە پشتی ئەو کردەویەن چوونکە هەولێر بە ئیزنی پارتی بووە بە ئەفغانستانەکی تر. دیاردەی ریش و سیواک و شەروالی کورت لە هەموو شتێک زیاتر سیمای هەولێری ناشرین کردووە، لە بەرانبەردا چەند جار ئاگر بەردرا لە بازاڕی لەنگە کە پشاکی لەنگەی ئەوروپی تیا ئەفرۆشرێ؟ چەند ژن قاچ و دەستیان تەزابەژەن کرا؟ چەند دوکانی مەی فرۆشی و ئارایشتگای ژنان تەقێنرانەوە؟ چەندانی وەک شاپور و قابیل لە ناو جەرگی شار و بە رۆژی رووناک تیرەر کران؟.
سێ ساڵێک بەر لە ئەمە لە کاتی ئامادەکاریی مەراسیمی یەکی ئایار لە شاری هەولێر بووم، لەو ساتانەی لای شێخەا سەرقاڵی پستەر هەواسین بووین، لە هەموو لایەکەوە کەوتینە بەر پەلاماری ریشدارەکان بە ئەوەی یەک پلیس دەنگ هەبەە، ئەمە چوار کەس

بووین، من و هاوڕێ کوستان، کە لە سلەمانییەوە هاتبووین بۆدەنگ
نەبووین و کۆتینە دیفاع، بەڵام ئێوان لەشکرێک بوون دژەقەتیان
نەهاتین، بۆیە داوامان کرد پۆلیس بۆ هانامانەوە بۆ کۆچی نەهاتن.
هەرچی چۆن بوو بۆ شەوبۆکز و دوای فۆلاقکردنمان بۆ زیندوویی
دەربازمان بوو. کۆچی ئەبینم هاوڕێ "کاروخ" ئەڵێ خۆ من
دەمانچەیەکی سمسم پێیە!! وتم دیارە تەش وەک کابرا خەنجەرەکەت
هەڵگرتووە بۆ ڕەژی تەنگانە، ئیتر لێو ساتەوە نازناوی ئێو هاوڕێیە
بووە بۆ "کاروخی سمس".
دواتر بۆ وەرگرتنی مەڵبەت کە لە باخچەی گۆکەند مەراسیمی یەکی
ئایار بکەین، چووین بۆ بینای پارێزگای هەولێر، منیش لەگەڵ
وەفدەکە بووم، چوونکە باوکم و فرانسە حەریری لە هەفتاکانەوە
ئاشنای یەکتر ببوون. سەرەتا گلەیی ئێومان کرد جێویان بۆ
ئیسلامییەکان شل کردووە، هەبەتە ئێویش وەک مەسیحییەک نیگەران
بوو، بەڵام زانیمان سیاسەتی حزبەکەیەتی. وتمان ئەمانەوە مەڵبەت
وەربگرین بۆ مەراسیمی یەکی ئایار، بۆ پێچەوانەی هەموو بەرپرسانی
تریش، وتی بەڵێن ئازاد بن چی دەکەن و چی دەڵێن!!. یەک قسەی
خۆشیشی کرد وتی "جەماعەتی ڕێوتی کۆمۆنیست، بۆ خودای بێو دەمە
قەرەباغەتان ئێتوانن هەموو دنیا بکەنە کۆمۆنیست، بەڵام بۆ گەیی
بارزانی ئێبە ئێم هەولێرە بۆ تەپ و ئاربیجی بگرن". مەبەستی لێو
بوو کەلتووری مەزهەبی و ئایینی ریشەیەکی کەمەایەتی و دەرینی هەیە
لە هەست و ویژدانی خەڵکی هەولێردا.
بەهەرحاڵ هەشتا چەند سەعاتێکە فرانسە حەریری تیرەر کراوە، بەڵام
بۆ ڕای مەن ئێم کارە لێژەر سەری گروپێ تیرەریستییە
ئیسلامییەکاندایە، بۆ ئێوان ئاسان نییە شارەکەیان بۆ دەستی
مەسیحییەکەوە بۆ، کە وەک هەندێ لە مەلا تونددەوەکانیان ئەڵێن
"فرانسە حەریری ئەقڵی پیوەندیی نێوان ئیسرائیل و بنەماڵەی
بارزانییە"! ئیسلامی تونددەو چەندانی وەک "دکتەر فەرەج فەدە"یان
تیرەر کرد، بەتایبەت کە ئێو بۆ ئاشکرا باوەڕی خۆی بۆ ئایینی ئیسلام
ڕادەگەیاند، یان چەندانی وەک "نەسر حامید ئەبوزەید" دەربەدەرکران
و ئێزهەریش وتی ئەگەر "دکتەر ئیبتهال یونس"ی هاوسەری ئەبوزەید
جیابوونەوە ڕانەگەیەنێت ئێوە بە زیناکار حسابی بۆ ئەکرێ چوونکە
بە پێی یاساکانی شەریعەت، دکتەر ئەبوزەید تەلاقی کەوتووە. ئینجا
نموونەکەشیان ڕژەمی تاڵیبانە لە ئەفغانستان.
وەنەبێ لە سلەمانی، یەکێتی نیشتمانی لە پارتی باشتر هەڵسوکەوت
بکا، بەڵکو بەپێی ڕکەوتنی تاران هەموو هەورامان و شارەزوور
خراوەتە ژێر ڕکەفی ئیسلامییەکانەوە، هاوزەمان لە حکوومەتەکەی
یەکێتی وەزیر و وەزارەتیان هەیە، هەر دوێنێ بوو کە یەکێ لێو

توندڕەوانە بۆ تەکبیر و ئاهوئەکبەرەوە لە فلکەی نالی سلێمانی دەستەژی کرد بە ناو خڵکی سڤیلدا کە چەندان قوربانی لێکەوتەوە لە کوژراو و بریندار. لەولاشەوە بە شاباشکی ئێران، یەکێتی کۆمۆنیستەکانی قەتوعام کرد بە ڕژێی ڕووناک لە ناوەڕاستی شاری سلێمانیدا. کە ڕۆژنامەی "کۆیهان"ی زمانحاڵی کۆماری ئیسلامی ئێران بە ستایشەوە سوپاسی قەتوعامی کۆمۆنیستەکانی لە یەکێتی و ئاغای نەوشیروانی کرد.

18-2-2001
تورکیا

تێبینی: ئەم بەشە لە لاپەڕە 114-118 کتێبی "فلاشباک"چاپ و باوکراوەتەوە. کتێبەکەش لە سەرەتای ساڵی ٢٠١٧ چاپ بووە.

کورد دوژمنی خۆی دەستی دوژمن.. سامانی وەستا بەکر

شەڕی گەرمی براکوژی ساڵی ١٩٩٦ کەتای هات و هاستەوخۆ شەڕی سارد دەستی پێکرد کە تا ئێستاش نازانرێ ئەم شەڕە ساردەی نێوان کورد بەتایبەتی پارتی و یەکێتی کەی کەتای یێت؟
بەهەی شەڕی ساردی نێوان پارتی و یەکێتیەوە جار لەدوای جار کورد خاک، سامان، دەسەڵات، هەیبەت، شکۆ...هتد لەدەست ئەیات، هەر بەهەی شەڕی ساردەوە سلێمانی کرا بەشاری عەسابەکان و هەولیریش کرا بە دەریاچە و شارێکی ترسناک لە وەرزی باران بارینا.
"باغی داد" بۆغا:
بەهەی شەڕی ساردی نێو ماڵی کوردەوە، کورد لە شەریک و پێکهێنەری سەرکی حکومەتی عەراقەوە گەڕا بە بەشداریپێکراو، بەهەی شەڕی سارد و ناتەبای نێوان حیزبەکان و پشتکردنیان لەیەک و نزیکبوونەویان لە حیزبە نەیارە عەراقیەکان بە مافی گەلی کورد، بودجەی هەرێم نەک هەر کەمکرایەوە بە ١٢٪ بەڵکو هەر بەتەواوەتیش بڕا، هەر بەهەی شەڕی ساردەوە ٥١٪ی خاکی کوردستان لەدەستدرا، نەک هێگۆ بە پێشمەرگە نایرە بگەڕێتەوە ئێو ناوچانە بەڵکو هێزانە پێست و پڵە

باکان لە کورد ئەنرەتەوە. بەهای شەی ساردەوە چوار ساە شۆڤینیکی عەرەب وەک پارێزگار بەسەر کەرکوکا سەپێنراوە، بەهای شەی ساردەوە تەعریب زەر لەسەردەمی ئۆمی بەعس خراتر جێبەجێ ئەکرێ و تاوانباری سەرکیش خودی کوردی ناتەبایێ.
هەر بەهای ئەو شەە ساردەوە دوور نیە بە چورا ساەی داهاتووش پارێزگاری کەرکوک کورد نەبە، بەگەش بەئەوە پارێزگاری بە وەکالەتی ئەستای کەرکوک ئامادەنیە سوێندی یاسای ئەندام پەرلەمانی بخوات، چونکە ئەگەر بەنی مانەوەشی لە پەستەکەیا پێنەیرابە بەنام بوێری ئەوەی هەیە کە گرەو لەسەر ناتەبای کورد بکات و لەو گەیەوە بتوانێ ئەمجارێ ببە بەپارێزگاری یاسای کەرکوک نەک بەوکالەت، لەوەش دڵنیایێ کە "پارتی و یەکەتی مردنی خەیان و زەرەری لایەنی بەرامبەریان پەخشترێ".
هەر بەهای شەی ساردەوە کورد ناتوانێ بەتەبایی و یەکەیزی وەک بەرەیەکی یەکگرتوو نوێنەرایەتی گەل و کەشکانی بکات لە عەراقکا کە خودی کورد هاوبەشی سەرەکی دروستکردنەوەی بوو، لەسەر وەرگرتنی پەستی سەرەک کەمار نەک خوێنی یەکتر ئەخنەوە بەکو ئەسقانی یەکدیش ئەشکێنن، هەر خودی کورد خەی لەەی ئاگەیاندن و سەردانی کردنیان بەلای لایەنە عەراقیەکان باس لەگەندەی دزی و دەست پیسی یەکتر ئەکەن و بیریان ئەهێنەوە کە ئەمان چ ماەکن، هەرکاتێک دەساتیان لابە کاری سەرەکیان پەکردنی گیرفانی خەیان و خزم و کەس و حیزبەکەیانە نەک خزمەتکردنی هاوڵاتیان.
لای لایەنە عەراقیەکان یەکتری بەوە تاوانبارئەکەن ئەگەر جارێک لەجارەکان کاربەدەستی لایەنەکیان لەبری عەراقچەتی کارەکیان لەبەرژەوەندی هەرەمی کوردستانا کردبە، ئیتر ئەوە وەک تاوان و خیانەت بەرامبەر عەراقی عروبە بیری شۆڤینیە عەرەبە ەگەزپەرست و دوژمنانی سەربەخۆی کوردستانی ئەهێنەوە، کە لەەاستیا ئەبە ئەمە کاری ئەوان بە لە "باغی داد" بەغا نەک عەراقچەتی بەنام مەخابن وەک تاوان و گەندەی یەکتری پە تاوانبار ئەکەن لای لایەنە نەیارەکانی هەرەمی کوردستان.

سلەمانی:
سلەمانی کە لە دروست بوونیەوە شاری ەشبیران و هونەر و کەە شاعیرانی نمونەی پەرەمەرد بووە، ئەوەی شەی سارد بە سلەمانی زیاکرد تەنها ناوەکە "پایتەختی ەشنبیری" کە هیچی نەخستەتە سەر خەرمانی پە و ئاە و دروشاوەی شار، سلەمانی لە دروست بوونیەوە شاری هەمەت و بەخشین و ئازادی خوازی بووە کە جش و خونی گەرمی لاوانی شار هەمیشە بزونەری کەی هەر جوانەوەیەکی کوردی بووە لە

هەر شونێکی وەتا سەریهەڵابێ، ئەوەی شەڕی سارد بە "شاری هەمەت و قوربانی" زیاکرد تەنها گەڕانی ناوەکی بوو بە شاری تەسەندنەوە و پشت شکانی یەکتری.
بەهەی شەڕی ساردەوە پارتیەکانی سلەمانی بەردەوام لەهەوڵی شکانەوەی زیاتری سلەمانیان و باس لەوەئەکەن ئەگەر پارتی حکومەانی سلەمانی بوایە ئەوا سلەمانیش وەک هەولێر و دهۆک خزمەتئەکرا، بە ئەوەی ئاگایاربن دان بەوەیا ئەنێن کە پارتی سزای سلەمانی ئەیا چونکە خەڵکی ئەو شارە دەنگ بەو حیزبە نایەن، ئەمەش خەی لەخەیا نەنگیەکی گەورەیە بە پارتی و حکومەانیەکەی.
هەولێر:
شەڕی سارد هەولێری لە شاری مەژووییەوە گەڕەی بەشاری خەونی چەلەکەکان، هەولێرەک کە بە قەڵا و منارە ئەناسرایەوە ئەستا باەخانەی بەرزی عەرەبنشین جەگای گرتەتەوە. شەڕی سارد هەولێری کرد بە دەریاچە، لەگەڵ هەر باران بارینەکا دانیشتوانەکەی ئەبە لەترسی نقوم بوون ئەشک بگرن. شەڕی سارد هەدی هەدی سیمای هەولێری لە شارەکی کوردی تەسەنەوە بەرەو شارەکی تەکەڵە و پەکەڵە و چەسپاندنی نەتەوەی دووەم "نەتەوەی عەرەب" ئەبات. بەهەی شەڕی سارد هەولێر لەو کچە ناحەزو ناشرینانەی ناو تەڵە کەمەایەتییەکان ئەچە کە سیمای خەیان بە مکیاج بە شازادەخاتوون ئەگەڵەن بەبام لە باران ئەترسن، چونکوم ئەگەر شەپە ئاو بەردەموچاویان بکەوە دەرەکەوە ئەوەی کردوویانە تەنها جوانکاریە، هەولێریش تەنها جوانکاری بەکراوە تا پشانی زەنی حیزبە ەکابەرەکەیانی بەن کە کاری باشترکراوە بەبام ەاستییەکەی مکیاج کردنی کەشکانە.
بەهەی شەڕی ساردەوە یەکەتی و لایەنە نیاریەکانی تری پارتی لە هەولێر چاویان لەسەر دەسەاتداری ئەو شاریە و لەگەڵ دەرکەوتنی هەر هەڵەیەک کەی ئەو خزمەتگوزاری و ژێرخانەی کە بە هەولێر کراوە هاوتا بەسفر ئەکەنەوە، لەکاتەکا بەشکیان بەتایبەتی یەکەتی کە سی ساڵە حوکمەانی موتەقی سلەمانیەو نەیتوانیەوە چارەکەکی ئەو ژێرخان و خزمەتگوزاریەی بە هەولێر و دهۆک کراوە لە سلەمانیا جیبەجێی بکات، بگرە هەر پرۆژەیەک لەڕەی کەمپانیاکەی خەیانەوە نەبە ئاستەنگی بە دروست ئەکەن.

ئەژئاوا:
بەهەی شەڕی ساردی بەوکالەت بە تورکیا، کورد خەی بەتە جیبەجێکاری کارا و سەرسەختی پەیمانی سایکس-پیکە، بە گەمارەدان و ماندووکردنی کانتۆنەکانی ئەژئاوا لەسەر داوای تورکیا، بەجۆرەک سنورەکان

بەرووی ئۆژئاواوە لەلایەن پارتیەوە داخراوە کە برێت ماکگەرگ هاوئاهەنگکاری کۆشکی سپی بۆ کاروباری ئۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریقیا ٢٣ جار پەیوەندی تەلەفۆنی لەگەڵ مەسرور بارزانیا کردووە لەماوەی مانگێکا تا لایەنی کەم دەروازەی سنوری سەڵکا لە نێوان باشور بەرووی ئۆژئاو بکرێتەوە و خوراکن و دەرمان بگاتە کوردانی ئۆژئاوا.
١٠٠ زیاتر بەدیاری کراویش لە ساڵی ١٩١٦ کورد بەهەی چور پارچەبوونی خاکەکەیەوە لەڕگەی ئۆکەوتنامەی سایکس-پیکۆوە بەدەست سنورە دەستکردەکانەوە ئەنامانن. ئەگەر پشتر لەهەر کوردێک بپرسیایە دوای ئازادکردنی هەر پارچەیەک لە پارچەکانی کوردستانی گەورە کاری لە پێشینە چی ئەبێت؟ بەگومان گوبیستی ئەوە ئەبووین کە سینەوەی سنورە دەستکردەکان کاری یەکەم و بچۆن وچوونی کورد ئەبێ. ئێستا دوو پارچەی کوردستان باشور و ئۆژئاوا نیمچەسەربەخۆی هەیە، بەنام بەهەی ملکەچ بوون و جێبەجێکردنی ئاجیندای دوژمنە دێرین و مێژوویەکەی کورد، تورکیای کورد نەبین و نەویست مەخابن ئاوەی دوژمن بەی نەکرا کورد خەی ئەیکات لە توندوتۆکردن و لەیانی خەندەق و ئۆردکردنەوە لەسەر سنورە دەستکردەکانی پەیمانی سایکس-پیکۆ.
هەرچەنە شۆڕەی ساردی نێوان پارتی و پەکەکە جاربەجار سەر بە ڕووبەڕووبوونەوەی ئاستەوخۆش ئەکەشێ بەنام سانانکە شۆڕەی سارد زەر بەتوندی لەنێوان و باشور و ئۆژئاوایا بوونی هەیەو لەبەری بیرکردنەوە لە لەیەکگرتنەوەی ئەو دوو پارچە کەرت و لەکدابڕاوە بەداخەوە دابڕانکی زیاتر لە ئابردوو لەڕەی داخستنی سنورەکانەوە بوونی هەیە.
ئاوەی دوژمن ئاستەوخۆ لەڕەی کوشتن و سینەوەو داگیرکردنی خاکەوە بەی جێبەجێنکرێ ئاوا زەر بەئاسانی بەبریکار لەڕەی شۆڕەی ساردەوە بۆ لایەن و حیزبە کوردیەکانی ئەکەن.
کورد دوژمنی خەی دەستی دوژمن.

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢٢-١-٢٧ سوید-ستۆکهۆڵم

شێخ ڕەزای تاڵەبانی و حافزی شیرازی.. دکتۆر: مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئەوەی ئەوڕۆ دەمەوێ باسی بکەم ، بۆ هەی ئەو بەرنامەیە بووبێ کە ناوی (چرپەی ئاگر)ە ، کە لە (تەلەفزیۆنی هەوداو) مامۆستای بەڕێز (سیروان ڕەحیمی) بۆ هاوکاری زۆر بەڕێزی تر ئامادەی کردبوو. هەر بەڕاستی بەرنامەیەکی چاک بوو کە دەتوانم بڵێم ، چەندین ساڵە بەرنامەی ئەدەبی ئاوام لە بارەی ژیان و شێعری شاعیرەکانمان نەدیوە ، بەتایبەت شاعیرە کلاسیکەکانمان . ئەوەی کە پێش بەاو بوونەوەی بەرنامە کە ئاگاداری کردمەوە برای بەڕێزم (پڕۆفیسۆر دکتۆر مارف عومەرگوڵ) ی شاعیر بوو ، کە پێویستە سوپاسی بکەم ، کە خۆشی یەکێک بوو لەو بەڕێزانەی لە بەرنامەکەدا قسەی کرد ، ئەو بەڕێزانەی هاوبەشی بەرنامەکەبوون ..دەستە گوڵێکی هەڵبژاردەی شارەزا لە شێخ ڕەزو ژیان و شێعرەکانی ، بریتی بوون لە ژن و پیاوو کوردو بیانی و سنووری جوگرافیایەکی فراوانیان گرتبووەوە ، کە من پێموایە هەر یەک لەو بەڕێزانە ، بە ئەوە چاکن بە زیاتر لە بەرنامەیەک قسە لە بارەی ژیانی شێخ ڕەزاو شێعرەکانیەوە بکەن .
ئێستا دەگەڕمەوە خزمەت پڕۆفیسۆر دکتۆر عابد سەڵاجەیینی مامۆستام و ئەوەی لە بارەی شاعیری مەزنی کورد شێخ ڕەزاو شێعرێکی شاعیری ناوداری فارس حافزی شیرازیەوە لە کاتی وانە وتنەوەی ئەدەبی فارسی دا ساڵی خوێندنی(١٩٨١ – ١٩٨٢) لە زانکۆی بەغداو کۆلیجی ئاداب و بەشی زمان و ئەدەبی فارسی بۆی باسکردین .
دکتۆر عابد سەڵاجەدین (١)ە(ە) فەرمووی : وەختێ خۆی لە تاران (مجلس شعرای ایران – ئەنجومەنی شاعیرانی ئێران) هە بوو لە تاران ، شیخ ڕەزای شاعیری گەورەی کورد ئەندامی ئەو مەجلیسە بوو . ڕۆژێک ئەندامانی ئەو مەجلیسە قسە لە بارەی شیعرێکی حافزی شیرازیەوە دەکەن و شەدەکەنەوەو هە رچی دەکەن ، ناگەنە ..قەناعەت ! زۆر دەنن و دەبەن دەیان ئاوناخواتەوە ! دوا جار ڕۆژێک دەکەون کە نامەیەک بە شێخ ڕەزای شاعیری کورد بنووسن و ڕای ئەو لە بارەی ئەو شێعرەوە بزانن . ئەو کاتە شێخ ڕەزا لە عیراق دەبەت ، ئەو شێعرەی حافزی شیرازی کە شاعیرانی مەجلیسی شوعەرای ئیران دەیانەوە شیکەنەوەو تێبگەن و ناگەنە قەناعەت ، ئەم شێعرە ناودارەی خوارەوەیە .
بلبلی برگ گلی خوش رنگ در منقار داشت

و اندر آن برگ و نوا خوش ناله‌های زار داشت
گفتمش در عین وصل این ناله و فریاد چیست
گفت ما را جلوه معشوق در این کار داشت
یار اگر ننشست با ما نیست جای اعتراض
پادشاهی کامران بود از گدایی عار داشت
در نمی‌گیرد نیاز و ناز ما با حسن دوست
خرم آن کز نازنینان بخت برخوردار داشت
خیز تا بر کلک آن نقاش جان افشان کنیم
کاین همه نقش عجب در گردش پرگار داشت
گر مرید راه عشقی فکر بدنامی مکن
شیخ صنعان خرقه رهن خانه خمار داشت
وقت آن شیرین قلندر خوش که در اطوار سیر
ذکر تسبیح ملک در حلقه زنار داشت
چشم حافظ زیر بام قصر آن حوری سرشت
شیوه جنات تجری تحتها الانهار داشت
فال حافظ فوری

پاش ئەوەی نامەکە دەگاتە دەست شێخ ئەزای کورد ، شێخ زۆر بە جوانی و بە هونەرەوە لەسەر هەمان کێش و بە هەمان قافیە ی شێعرەکەی حافزی شیرازی وەڵامیان دەداتەوە و مانا و مەبەست و شیکردنەوەکەیان بە دەنوسێ . دەینووسێ و بیان دەنێرێتەوە، کە وەڵامی نامەکەیان دەگاتەوە دەست ، ئەندامانی – ئەنجومەنی شاعیران – ی ئێران لە تاران ، کەدەبنەوە و وەڵامەکەی شێخ ئەزا دەخوێننەوە و سەرسام دەبن و دەبینن ئەوەی کە شێخ ئەزا لە بارەی شێعرەکەوە نووسیویەتی، ئەوان هیچیان بەلایەوە نە ئەیشتوون ! ئەوسا هەموویان پێکەوە دەڵێن : بەڵاستی شێخ ئەزا شاعیرە و هەر ئەویش بە چاکی لە حافزی شیرازی تێگەیشتووە .
ئێستا بە چەند خاڵێک شوێنی شێخ ئەزا لەم ئەنجومەنە ئاوون دەکەموە :-
یەکەم: شێخ ئەزا ئەندامی – ئەنجوومەنی شاعیرانی ئێران – بووە ، دیارە ئەو شاعیرانەش لە شاعیرباش و هەبژاردەکان بوون .
دووەم : هەبژاردنی شێخ ئەزا بە ئەندامیەتی ئەو ئەنجوومەنە ، بە هۆی ناوو ناوبانگ و ئاستی شاعیریەتی ئەو بووە.
سییەم: لاوەی کە شاعیرکانی ئێران شێخ ئەزایان هەبژاردووە و نامەیان بە ئەو نووسیوە ، دیارە لەخۆیان بە شاعیرترو شارەزاتر زانیوە .
پێنجەم : کە نامەکەیان بە شێخ ئەزا ناردووە و کەسی تریان هەبە

ێنەبژاردووە ، هەی ئەویە کەسیان هەندەی شیخ ەزا بە شاعیرو لێهاتوو و شارزا نەزانیوە .
شەشەم: دیارە پێشتر بە کردەوە شێخ ەزا ئەوی دەرخستووە کە ئەویش حافز ناسێکی باش و ئەدەبناسێکی گەورەیە .
حەوتەم: بەوی کە شێخ ەزا بە هەمان کێش و هەمان قافیەوە مانای شیعرەکە یان بە دەربڕیوە ، جاریکی تر شێخ ەزا شاعیریەتی خەی و شارەزای خەی لە جیهانی حافز بۆتایبەت و ئەدەب بەگشتی بە ئەنجوومەن دەسەلمێنێتەوە
هەشتەم : لەوی کە شاعیرانی ئێران و ئەندامانی ئەنجوومەن . کە وەکی شێخ ەزا دەبینن و دەڵین : بەڕاستی تە شاعیری و لە حافز گەیشتووی ، ئەوە بەڵگەی ئەویە کە تەواوی ئەندامانی ئەنجوومەنی شاعیرانی ئێران دان بەوەدانەن کە شێخ ەزا لەوان شاعیرترەو باشتر لە حافز گەیشتووە .
پێشنیار : .
! جا ئەگەر ئێران ئەمڕۆ چەندین ساڵە (حافظ ِشناسي) یان دامەزراندووەو ساڵانە لەسەر ئاستێکی جیهانی یادی دەکەنەوە ! باشە بۆچی ئەمەی کوردیش (ەزا ناسیی) دانەمەزرێنین و ساڵانە یادی بکەینەوەو شارەزایانی شێعری شێخ ەزاو ژیانی شێخ ەزا لە کوردو غەیرە کورد ژیان و بڕهەمە کانی بکەنە بابەتی لێکۆڵینەوەی زانستی و ئەدەبی ، ئەگەر حافزی شیرازی شیعری بە فارسی و عەرەبی نووسیبێ ؟ ! ئەوا شێخ ەزا بە کوردی و ترکی و عەرەبی و فارسیش نووسیویەتی ! لە شاعیریەتیش دا لە رووی داهێنانەوە بە هیچ شیوەیەک لە حافز لە خوارتر نیە! ئەگەر لەسەرەوە تر نەبێت ! هەر بەیە شێخ ەزای مەزن هەڵدەگرێ و شایانیەتی کە گرنگیەکی جیهانیی پێبدرێ ، گرنگی پێبدرێ وچاکترو زۆرتر بناسرێ و شێعرەکانی بە زمانێ جیاجیاکان چاپ بکرێن و بۆاو بکرێنەوە و بچیتە نێو کتێبخانەی ئەوزمانانەی کە شێخ داهێنانی تێدا کردوون ، دیسان ژیان و شیعرەکانی بە شێوەیەکی تەواوو شیاو بۆاو بکرێتەوە، دڵنیام کە ئەوسا شێخ ەزا چەند جارێکی تر لە دایک دەبێتەوەو دەرگایەکی جیهانی بە ووی داهێنرانی کورد دەکاتەوە، کە جارێکی تر هیچ کەس ئەو دەرگایەی بە داناخرێ .
لێرە بۆتایبەت ووە لە برا کوردەکانم دەکەم لە ەژهە ات و ئیران و دەستانی فارسی شارەزا بە ژیانی شیخ ەزاو حافزی شیرازی ، کە دیارە شیخ عابد ئەم هەوا گرنگی لە سەرچاوەکانەوە خوەندووتەوە یان بیستووە ، هەوەبەدەن تا ئەم ووداوە بە بەگی زانستی و بەردەست ئەقڵی پەیوەندی شاعیرانی کوردو فارس بکەن بە بابەتی لێکۆڵینەوەو نامەی ماستەرو دکتەرا، ئەو شیعرە وەامە پێ

داهێنانی شێخ ڕەزا بدزنەوەو بیخەنە سەر خەرمانەکانی داهێنانی یاشێخ . بە دڵنیاییەوە دەڵێم ، کە لە نێوان شاعیرانی کوردو فارس بە تایبەت ، شاعیرانی کوردو عەرەب و ترک ..چیرۆک و بەسەرهاتی گرنگی ئەدەبی و لەم جۆرە هەن کە شیاوی نووسینەوەن و شیخ ڕەزاش لە پێشەوەی ئەو شاعیرانەیە !

**

حافزی شیرازی
دکتۆر عابد سیراجەدین نەقشبندی
**

**

(١) دکتۆر عابد سیراجەدین نەقشبندی وەک خۆی باسی کرد ، (٢٥) ساڵ مامۆستای زمان و ئەدەبی فارسی بووە لە زانکۆی تاران و شیراز ، هەر خۆی باسی کرد دیوانی شێعری کوردی و فارسی هەبوو. مامۆستایەکی زۆر شارەزابوو ، هۆزێک لە تەکیا چووبنەدەرەو ، لە یەگا لەم پرسی دکتۆر : بە هەی ئەوەی کە ئەو ماوە دوورو درێژە لە زانکۆکانی ئێران کارت کردووەو شارەزایەکی باشت هەیە لە زمانی کوردی و فارسی ، هەتا چەند وشەی زمانی فارسی هاتووە تە نێو زمانی کوردی ؟ ئاوەستاو بە کەمێک سەر سوڕمانەوە ووی تەکردم و بەنەرمی گوتی : ئەڵێ بەی تا چەند وشەی زمانی کوردی چووەتە ناو زمانی فارسی ! (٢)
ژیانی دکتۆر عابد سیراجەدین نەقشبندی
لەساڵی 1923 لە ئاوایی دوێی هەورامان لە دایك بووە، لە تەمەنی 6 ساڵیدا ڕەی قوتابخانەی ئایینی گرتووەتە بەرو بەردەوام بووە لە خوێندن، زمانی عەرەبی و فارسی زۆر بە باشی زانیوە، تا گەیشتوەتە ئەو ئاستەی بەوانامەی دکتۆرا بهێنێت لە بواری یەکتاپەرستیدا. هەر لە سەرەتای ژیانیەوە ڕەگەی مەعریفە و ئەدەبی هەبۆزارد و بەردەوام بوو لە پەیداکردنی مەعریفە و زانست لە شێخانی نەقشبەندیەوەو کاریگەری زۆری شێخ ئەمین و شێخ عوسمانی سیراجەدین و بنەماڵەکەی لەسەر بووە، لەگەڵ ئەوەش کەسایەتیەکی زۆر کەمایەتی بووەو بەرهەمکی زۆری شیعر و ئەدەبیاتی هەبووە، کە شێوەیکی زۆر تایبەتی ئەدەبیات و شیعرەو پێکهاتەیکی تایبەتە لە شیعرو قەسیدە بە شیوازی سەرانی و گۆران و جگە لەوە بەرهەمکی زۆری کە بە هەناسەی فۆلکلۆر نوسیوویەتی، بەناو بشێوەیکی وەستاکارانەی شاعیرانە و زۆربەی ئەو کارانە کراونەتە گۆرانی بە تایبەت لای هونەرمەندان گۆرەی کورد مامۆستا مزهەری خالقی و هەندێک کاریشی لای هونەرمەندی کۆچکردو حەسەن زیرەک کراوەتە گۆرانی. شیعرەکانی

فرە بابەتن و شیعری نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و عیرفانی و غەزەلی نوسیووە و یەکێک لە جوانترین قەسیدەکانی (سەرگوزشتەی من و زوانی کورد)ەو شیعری هەر بە شیعر کۆمەڵێک شاعیرانی فارسیشی وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی. لە کۆتایی ژیانیدا کێچ دەکات بەرەو حیجاز بەدوای خوێندن و زوهدی خێداو هەر لەوێ ساڵی 1995 ئێستەریەك لە ئاسمانی ئەدەبی کوردی بەرەو دنیای نەبوون کشا، چرای ژینی شاعیر کوژایەوە. دکتەر عابدی غەریب لە شاری ریازی پایتەختی سعودیە لە دونیا کێچی دواییکردووە و هەر لەوێش بەخاك سپێردرا
*

- دەتوانن بە زانیاری زیاترلە بارەی ژیانی دکتەر عابد سەیری ئەم بەرنامەیەی قەڵەندەر خانەی(تیڤی ٢٤) بکەن .
*https://www.youtube.com/watch?v=JcVAkuGr3HA
.

کــــورتەچیرۆک/ عەبدوکــــانی گــــەڕۆکەی ئەمـــــــــۆ

شەو بوو، لەناکاو بوو بەهرا دەنگ بەتەواوی لەنێو کۆمانەکە دەبیسترا، لەوکاتەی چوومە دەرەوە بینیم ئافرەتێک لەبەر دەرگا بەهداوان خەی لەدەستی پیاوەکەی رزگار بکات، پیاوەکە کاتێک منی بینی شەرمێک دایگرت، هەر لەو کاتە باوکی کوێکە هەردووکیانی بردە ژوورەوە بەتوندی پێیانیگوت: شەرم بکەن، هەموو هاوسێیەکانتان هەراسان کردووە، من تا ئەو کاتە ورتەیەک لەدەمم نەهاتبووە دەرەوە، بەنام باوکی کوێکە بەشەرمەوە گوتی: خێت دەزانی ئەو دەنگە دەنگە لەنێوان ژن و مێردا روو دەدا.
هیچ قسەیەکم نەکرد، تەنیا سەرەکم بە لەقاند، لەچاوانی ئەو ئەوەم خوێندەوە، کەشێکی گەورە لەنێوان ئەو ژن و مێردە هەیە، چەندین نهێنی پشتڕە ئەستا ئاشکرا دەبە.
دەتوانم بڵێم سەدا چلی گەڕۆکەکەی ئەمە تا ئەستاش عەرەبن، بەشکی

زەر لەوانە ئاوارە بوونە، وەک هەمان دیمەنی دوورخستنەوەی خەزانە کوردەکان بوون، لەدوای شەش لەجەگە و رەگەی خەیان دوور خرانەوە بە باشووری عەراق، لەچاوانی هەردوو لا دەخوەندرێتەوە زوڵم و زەری بەم رۆژەی گەیاندوون، هەرچەنەک ئێستا دوور لەشار و گەڕەکانی خەیان نیشتەجێن.
ئەو رۆژە یەکەک لەو عەرەبانەی سەاو لەیەکتر دەکەین، بانگی کردم و گوتی: چووم ماسی زیندوو بکەم دوای ئەوەی داوای پاککردنەوەم کرد، کابرای ماسی فرۆش لەکاتی سک هەڵدەینی ماسییەکە و پارچە پارچەکردنی، کەچی ماسییەکە هەر دەجوولایەوە، ئەو هاوسێیەمان لەوە بوو ئەویش بە ماسی کەین هاتبوو، کاتێک ئەو دیمەنەی بینی ئەو شوێنەی جێهێشت، کاتێک بەماسی فرۆشەکەم گوت: بۆ؟ کەچی هەچ وەڵامێکی نەدامەوە، ئێستا لێتە دەپرسم : بۆ؟ منیش پێکەنیم رەیشتم، کەچی ئەو بەدەنگەکی بەرز گوتی:دەزانم ئەوە بەزاەم و دەندە لەئەمە گەیشتوون.
لام بوو بووە مەراق تا بزانم نەوان ئەم ژن و مەردە بە وا ئاەزبوو، بەڵام لەهەندێک بابەت بپرسیت، هەرچەنەک بە زەربەی عەرەبە نیشتەجێبووەکانی گەڕەکەکەی ئەمە منیان دەناسی، یەکێک لەوانەی منی بەهاوڕێ دەزانی، گەنجێکی باباەرزی رەشتاەێ بوو، بە ئەوەی بزانی دەیبینم ماوە نا ماوە بەکەانەکەی ئەمەدا داهات و سەیری ئەو ماەی دەکرد، رۆژێک هەر خەی بابەتەکەی کردەوە و گوتی: دەزانم گومانم لەدەکەی، کە بەدوای شتی خراپدا دەگەەم، بەڵام بابەتەکە بەجەرەکی دیکە، من کوڕە هەژارەکی شارەکی ناوەاستی عەراقم...خەزانی ئەو کوەی هاوسەتانم خەشدەویست، ئەویش منی خەش دەویست، چەند جارێک چووم بۆ داخوازی، بەڵام باوکی ئامادەنەبوو، هیچ وەڵامێکی خانەوادەکەی ئەمە بداتەوە، ئەو ماەی هاوسەتان، یەکێکەن لەدەوەمەندەکانی شارەکەم، چەند جارێک لەو شارەی لەیهاتووین گرفتیان بەم دروستکردووە و کەووەمە نەو کەشمەکەشی پەلیس، هەر ئەوان بەزەبری پارە ئەو کچەیان بە کوەکەیان خواست، کەشەی ئەو شەوەش بەهەی ئەوەوە بوو لەرگە گەیشتینە بە ئەوەی هیچ قسەیەک لەگەڕە یەکتردا بکەین، تەنیا ئەو خەندەیەکی کرد، بەچاو سەاوی لەکردم، بەڵام ئەوم نەزانی لەدوورەوە مەردەکەی بینیووەتی، کاتێکیش بەکەانەکە تەدەپەم هەر تەنیا بە خەندەیەکە و بەم خەندەیەش دەم ئاو دەخواتەوە و هیچ مەبەستیکی دیکەم نیە.

وردەباس.. پشکۆ ناکام

_ گەر چی زۆر دەربارەی سەردانەکەی والی تورکیا لە هەولێر بە ئیمارات نووسرا و باسی لێکرا ، بەڵام ئاستی سەردانەکە. تا ئێستا شاراوەیە و ئەوەیە کە دەخڵشی حکومەتی هەرێم بە مەبەستی کەینی" بەڵەم" چوە بە ئیمارات بۆ پێ یەی ئیمارات و خودی ئەبو زەبی لە دروست کردنی بەڵەمانی بچووکی ئاوە ماسی توانایەکی باشیان هەیە ، کەینی ئەو بەڵەمانەش بە دابەش کردنەتی بەسەر هاووڵاتیانی هەولێر تا ئێسلە کاتی لافاو (یان ئ کەبەنەوەی ئاو کە ناوەکی تازەی داهێنراوی حکومەتە بە لافاو) بەکار بهێنن بە هات و چۆ و گواستنەوە ، ئەو بەڵەمانەش گەرانتی دە سایان لێگرێ چونکە حکومەتی هەرێم پێ ی وانیە لە بە پارەیی و بەتاڵی قسەکانی بتوانێ کەشێ " ئاو کەبونەوە " چارەسەر بکا ، لەبەرامبەر ئەم سەفقەدریا- بازرگانییە سەرکە خەم خەرکەی حکومەتی بە خەمی هەرێم!! "ەرک شێپ" یان دەوریەک بە حکومەتی هەرێم ئەکاتەوە بە ناو و نیشانی" چۆن مووچە بە چل یان پەنجا هەزار دابەش ئەکرێت " بەمەش لە جیاتی ئەوەی هەرێم ببە بە دوبەی ، دوبەی ئەبە بە هەرێم.....

_. سەرچاوەیەک لەبەر نەبوونی هەویە نەزانرا ناوی چیە ، وای ئاگەیانوە کە دوای خۆ گیف کردنەوەی یەکێتی و پەیەو کردنی سیاسەتی خۆسە بە خۆسە و پاشقول بە پاشقول بەرامبەر بە بنەماڵەی بارزانی و پارتی پاشکەی ، ئێستا گوایا لەناو پارتی و خودی بنەماڵە بەچوونەک هاتۆتە پێشەوە کە باس کردن لە بەرنامەی یەک ێیزیی کورد بکەن بە دوو ێیزیی کورد ئەویش بە پێشنیازکردنی بوونی دوو کۆس بە سەرەک کەمار ، یەکەکیان لە پارتی و دووەمیان لە یەکێتیی ، واتا سیستەمی " هاوسەرەکی کەماری عێراق " بێتە کایەوە بەشێوەیەک هەر یەکەکیان هەفتەیەک دەوام بکا و هەفتەکەی تر هاوسەرەکەکەی ئەولا ، بەمەش هەر یەکەیان لە ساڵێکا بیست و شەش هەفتە سەرەک کەمارن ، بەڵام گرفتەکە ئەویەکە هەنەک لە ئەهلی سنگ "سەدریەکان" ازی نین بە بوونی هاوسەرەکەکەی سەر بە بنەماڵە ، چونکە ئەو چۆن سایانی لە بەغا کار بەدەست بوە زۆر دەست بەاو و هەموو قائیمە و حساباتەکانی بە"ناقیس" بوە ئەترسن ئەمجارە" کەشکی

سەلام"ی سەرکایەتی کەمار ئیفلاس بکا.....

_. لە دەوروبەری سێ سەد ساڵێک لەمەو وپێش لە بەریتانیا و دارستانەکانی ناوچەی "نەتینگهام" داستانی" ڕابین هوود" هاتەتە ئاراوە و ئەو کەسە خەی و گروپەکەی لە دارستانەکانا خەیان حەشار یاوە و بە دزی و ئاو و ئووژیاون ،بەڵام بەشێکی زۆری دەستکەوتی چەتەییەکەی کە لە دەوڵەمەندەکای بردوە بەسەر خەڵکی هەژار و بە دەرامەتا دابەش کردوە و لای ئەوان خۆشویست و پاڵەوان بوە ، ئەم بەسەر هاتا ئەمڕۆ لە کوردستانا دووبارە بەتەوە بەڵام ڕەنگ بە پێچەوانەوە ، ڕابین هوودەکەی لای ئەمە هەر ڕۆژەی باج و زەریبەیەک ئەخاتە سەر خەڵک و کەمپانیا و مەسئولە ووڕگ زل و گیرفان قورسەکانی پە دەوڵەمەن گەندەڵ تر ئەکا جگە لەوەی بەشێکی نەزانراوی بە خەی و بنەماڵەکەیەتی ، جە ی خەیەتی ئەم حکومەتە بە " حکومەتە پێچەوانەکەی نەتینگهام" ناو ببرێ.....

سیمفۆنییە چاو بە فرمێسکەکان.. کۆنعان مەدحەت

زەری نەماوە بە ئەوارە
ڕۆژ لە دەرگای ئاوابوون بات و
پشت لە گەورە تا بچوکی خۆنکان بکات
بڵێ: گەلی ماندو و پساوی خەبات..
ماڵئاوا...

کە دەوڕە، لە سەنگەری شاخی هەزار بە هەزار
ببپرسە:

- لە هە و بەربوونی خوێنی
کە و چی و چی..
ئەگەڵ؟
+ لەی گەڵن
با ناوگۆ و پارە و کورسی
لەی تۆڵە نەبن و

هەیکەن و
بیبەنە بەر دادوەری حیزبی!

چاو بە دوی
ئاڵای شکاوەی سواری سوور لەسەر غار
دەگەم
دەگمەنن،
ئەوانەی چوون خەم بشیەنن

- وا لە ژێر پێ لەقەی سەربازی تورک و
بە قوگیراوانی کویستانا
باری دەرپەی کچێ یەزیدیم
لە ئابروو ئەبرێ

وشکێ خوێنی شەهید کەوتووەتە هاوار
لە هەو
چنیەتی،
بەربوونی خەی دەگەن
گەندەن نییە،
خە لە قەرەی وەتام با و
راستیەکان چوون خەی بەن

لە بەدەستاتیما
گوم لە زیق و زاقی پەرلەمانتار و
قریشکێ قریشک..
چاویشم لە جرت و فرتی شاند
داخستووە
هەست بە زایەڵی،
بەدەنگیی تەنیای خەم نەبێ
بە چیتر نەکەم
کچی قەزاخەی ڕوحم
وەک کەوتبێتە سەر بەقێ ئاو
لە جوانەی شەپەلێ کەفاویەکانەوە
تەماشای سەمای
فلامینکۆ/ی تەهەکەش بە (سێ پەیی) ئەکا
نەبا پاقژیی و
ڕەسنایەتی فەلکلۆری کوردیی
خە لە بیر بکەم

فلامینکۆ/ جۆرێ سەمایەکی ئسپانییە. لە ڕەسەنا کاولییە هیندۆئوروپییەکان لە هیندەوە هەناویانەتە ئەندەلوس و، ئێستاش بە ئسپانی یا بە مەکسیکی ناودەبرێ.

خۆنکی هەکۆزاو.. شمار بارەوانی

کامە تەنهاییەو
کەرپەی شەوە بە نازکانی منی
ڕانژاندبێ

کامە مەمۆ
بەخەمکانی من دانگیرسابێ

کامە کشتیە
و
بە ئازارکانی من سەوی لە نەدابێ

کامە دەریایەو قیژکانی منی تیا
نەخنکابێ

ئیتر تاوقی
ئەو هەموو عەزابە سەرمدیە
لە بەرکی شیعرکانم
دەکەمەو
کراسی ئەو
نائومێدیە ئەزلیەی
کراوەتە بەر دڵکانم
دەدڕنم

چیتر
لەچاوەوانی خۆنکی
هەکۆزاودا

نوێژی ئومێد نابەستم
و
وەردی دەشکان ناخوێنم

ئێستر
ئاڵبومی بیرەوەریەکان
لە یادگەمدا دەمەوێ
و
درەختی ئازارەکانم
دەبەموێ

ناهەم
چیتر
دەکی شەوەزەنگ
لە ئەرشیفی ژیانما
چڕ بکات
و
پرۆشەی بارانەکی ساختە
لە سنووری هەناوەکانما
درێ بکات

هەرچی تروسکەی غەریبیە
لە تاراوگەی ڕەحما
دەخنکێنم

گەر ئەو دوو چاوەشم
بێت بگرین
دەریان دەنم

دوو کەپلە شیعری نەوزاد بەندی

کەپلەیەکی درەنگ وەخت

تەنها گوڵە لەو گوانە ..

تەنها دڵۆپ لەو دڵانەی
ئەتناردن بەم ،
نەگەیشتە لام ..
تەنها ووشەیەک ..
یان پیتێ ، لەو نامانەی
بۆت ئەنووسیم ،
نەیدا لە دەرگام ..

ئەخەمنیش دار و بەرد نیم ،
دوور کەوتمەوە ..
لە چیرۆکێکی سارد و سە ..
لە پرسیارێکی بێ وەڵام

دەمکە ئەمەوێ ئەمە
بدرکێنم ،
هەر نەمدرکاند
ساڵەها ساڵە وا لە لام ..

_____

هێندە جار

هەموو دەرگاکان دابخە
پەنجەرە بکە بە دیوار ..
هەی یادگاریت پێ ناگیرێ
یادت دێ بە لام جار و بار ..

ووەن بوونت ، دنیای نەوخان
تەنها چرایەک خامۆش بوو ..
هەناکیی گۆشەیەکی دڵ ،
لە ناکاوا فرامۆش بوو ..

من بە تەیش هەر وەک جارانم
هەر شەپۆل ئەدا ،دنیای من..
هەر پیاوەکەی بەر بارانم ..
لە جیهانێکی وەک ئاسن

لام ئاسایی ، ناهەنجەم ..
هەژێ دە دەیش ئەوەستێ ..

گەر گونجاوم ..گەر نابەجەم ،
ئەکم خستی وەک هەبەستێ

لەگەڵ هەموو بەدادیەک
خەم دادەنەم بە قەرزاربار ..
کە تۆ بە چەند ووشەیەکت
پایيزت کردم بە بەهار

24.1.2018

نەرویج نابێ و ناتوانێ هەواپەتی بە تاڵیبان بدات!.. کۆمیتەی نەرویجی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی کوردستان

لە ڕۆژی یەکشەممە ٢٠٢٢\١\٢٣ هەوەوە، شاندێکی تاڵیبان گەیشتوونەتە نەرویج. بەپێی لێدوانی دەزگا بەرپرسەکانی نەرویج، ئامانج لە سەردانەکە ئەوەیە کە سەبارەت بە قەیرانە مرۆییەکان و مافەکانی مرۆڤ و خوێندن بۆ کچان و ژنان و بەشداری ژنان لە حکومەت و دامودەزگاکانی تاڵیباندا، لەگەڵ بزووتنەوەی ناوبراودا گفتوگۆ بکرێت. وە لەم سەردانەدا نەك تەنها نەرویج بگرە وڵاتانێکی تری ڕۆژئاواش گفتوگۆ لەگەڵ تاڵیباندا ئەکەن.

بانگهێشت کردنی تاڵیبان بەمجۆرە و بە فڕۆکەی تایبەت و بە پارەی نەرویج، وە پارێزگاری لێکردنیان لەلایەن هێزەکانی سەر بە ئاسایشەوە کە بە ملیۆنەها کرۆنی تێئەچێ، نیشانەیەکە بۆ هەواپەتی دان بەو بزووتنەوەیە لەلایەن نەرویجەوە.

دەسەڵاتدارانی نەرویج بزووتنەوە و ڕێکخراوەکیان بانگهێشت کردووە کە لە لیستی هەشدایە و بە چەندەها مرۆڤیان کوشتووە، کە لە نۆیاندا چەندین خەزانی نەرویجی هەیە ساڵەهایە ئازاری لە

دەستدانی ئازیزەکانیان ئەکۆشن. ئەوە ئاشکرایە کە ئەو بزووتنەوەیە لە پشت خراپترین هێرشە تیرۆریستیەکانەوە بوون کە لە ئەفغانستان ڕوویانداکە بەهەیەوە نەك تەنها هەزاران کەس لە خەڵکی ئەفغانستانی ژیانیان لە دەست داوە، بگرە چەندین کەسی ئەوروپی و ڕۆژئاوایی بوونە قوربانی ئەو هێرشانە.

ئەوەی کە نەرویج پێی وایە دانوستان وگفتوگۆ لەگەڵ بزووتنەوەیەکی بەمجۆرەدا، کە بە هیچ جۆرێك هەڵبژاردەی خەڵکی ئەفغانستان نییە، گرنگ و هەوایە و ئەوەی کە نەرویج پێی وایە تاڵیبان ئەتوانێ میانەوەتر بێت، ساویلکانە و ترسناکە و بە ئاشکرا لایەنگرانەیە. ئەمە تەنها ئەچێتە خانەی هەوایەتیدان بە تاڵیبانەوە. ئەوە خۆشخەیاڵیە وابیر بکەنەوە تاڵیبانێك، کە ترسناکترین هێزکەی جیهان بە خەیەوە بینیوە، ئەتوانێت ڕۆژ لە مافەکانی مرۆڤ و مافەکانی ژنان و منداڵان و ئازادی و… هتد بگرێت.

کارێك کە دەسەڵاتدارانی نەرویج کردوویانە نوێنەرایەتی دانیشتوانی نەرویج ناکات. ئەوە بەرژەوەندی ئێمە نییە پارە لەو پێناوەدا خەرج بکرێ تاڵیبان بهێنرێت بۆ نەرویج و ئەوانیش بە ''ڕۆژ'' و ''شکۆمەندی'' هەوە باس لە گفتوگۆ لەگەڵ هەسوڵاوانی ئەفغانی و حکومەتی نەرویج و وڵاتانی تردا بکەن و بانگەشەی ئەوە بکەن تاڵیبانێکی باشترن!

تاڵیبان بە هیچ جۆرێك لەلایەن ئێمە خەڵکی ئازادیخواز و خۆزانی ئەوانەوە کە ئازیزان و منداڵەکانیان لەدەست داوە و کەسانی مەدەنی و سڤیلیاری ئەفغانی دانیشتووی نەرویجەوە قابیلی پێشوازی نییە. دەوڵەت و حکومەتی نەرویجی پێویستە ڕۆژی ئێمە بگرێت نەك تیرۆریستانێك کە لە لیستی هەشی دنیادان. تاڵیبان نابێ و ناکرێ بە هەسمی بناسرێ.

لە کۆتاییدا داوا لە هەمووان کە دژی تاڵیبان و بە هەسمیەتی ناسینی دەسەڵاتەکەیانن ئەکەین بە هەر شێوازێك پێیان ئەکرێت ناهەزایەتی دەربڕن تاکو فشار بخرێتە سەر دەسەڵاتداران تاکو دەسەڵاتی تاڵیبان بە هەسمی نەناسن.

کۆمیتەی نەرویجی
حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی کوردستان
٢٥ ی جانیوەری ٢٠٢٢